Učesnici su ocijenili da Crna Gora već raspolaže važnim osnovama za ostvarenje ovog cilja: programom HPV imunizacije, organizovanim skriningom zasnovanim na HPV testiranju, mrežom od 18 domova zdravlja uključenih u program, centralizovanom laboratorijom sa mogućnošću HPV genotipizacije i stručnim kapacitetima za multidisciplinarno liječenje. Istovremeno, naglašeno je da pojedinačne intervencije moraju biti povezane u kontinuirani put, od vakcinacije i pozivanja na skrining do završene dijagnostike i pravovremenog liječenja.

HPV imunizacija – temelj primarne prevencije

Posebna pažnja posvećena je visokoj i dugotrajnoj efikasnosti devetovalentne HPV vakcine. Iskustva zemalja sa visokim obuhvatom imunizacijom, među kojima su Australija i Danska, ukazuju na snažno smanjenje učestalosti HPV povezanih bolesti, uključujući prekancerozne promjene i genitalne bradavice. Istaknuti su i podaci iz Engleske koji potvrđuju značaj vakcinacije sprovedene u djetinjstvu za smanjenje obolijevanja i smrtnosti u kasnijem životu.

Naglašeno je da vakcinaciju treba sprovesti što ranije, prije izlaganja HPV-u, i obuhvatiti i djevojčice i dječake, kako bi se ostvarila najveća individualna zaštita i doprinijelo kolektivnom imunitetu. Vakcinacija može biti relevantna i za odrasle, uz individualnu procjenu koristi, jer HPV infekcija ostaje česta i u odraslom dobu.

HPV vakcinacija je u Crnoj Gori dostupna od 2022. godine. Prioritetnu grupu čine djevojčice i dječaci uzrasta od 9 do 14 godina, uz catch-up vakcinaciju mladih od 15 do 26 godina i individualnu procjenu za osobe od 27 do 45 godina. Od procijenjene populacije od 157.836 osoba uzrasta od 9 do 26 godina, od početka programa vakcinisano je 16.638, odnosno oko 10,5%. Kao važan preduslov za povećanje obuhvata prepoznate su snažna preporuka zdravstvenih radnika, kontinuirana edukacija roditelja i usklađena komunikacija nadležnih institucija i stručne javnosti.

Organizovani skrining – žene se odazivaju kada ih sistem pozove

Podaci predstavljeni na simpozijumu pokazali su da se oko 80% pozvanih žena odazove na skrining, ali da je pozvano približno 50% ciljne populacije. Poseban izazov predstavlja Podgorica, u kojoj je obuhvat oko 28%, iako u glavnom gradu živi približno trećina ciljane populacije. Identifikovano je i gotovo 4.000 žena koje su skrining obavile u drugim ustanovama, što ukazuje na potrebu za boljim povezivanjem podataka.

Procijenjeno je da je za dostizanje cilja od najmanje 70% obuhvata potrebno obavljati oko 17.300 testova godišnje, približno dvostruko više nego sada. Kao prioritetna rješenja predloženi su jedinstveni nacionalni skrining registar, call/recall sistem, ažuriranje kontakt podataka, kombinovanje pisanih i telefonskih poziva, automatizovani podsjetnici i razmatranje HPV samouzorkovanja za žene koje su teško dostupne zdravstvenom sistemu.

Pravovremena dijagnostika i multidisciplinarno liječenje

U 2024. godini registrovano je 98 novooboljelih žena. Od tog broja, 54 žene, odnosno 55%, bile su neoperabilne, dok su 44 žene bile u operabilnom stadijumu. Svaka deseta pacijentkinja imala je metastatsku bolest u trenutku postavljanja dijagnoze. Ovi podaci potvrđuju da skrining mora biti povezan sa jasno definisanim i vremenski ograničenim putem od pozitivnog HPV nalaza do kolposkopije, biopsije, stadiranja i terapijske odluke.

Učesnici su istakli značaj multidisciplinarne procjene i jednakog pristupa hirurškom, radioterapijskom i sistemskom liječenju, u skladu sa savremenim stručnim smjernicama. Kod odgovarajućih pacijentkinja potrebno je pravovremeno razmotriti i mogućnosti očuvanja fertiliteta.

Prema održivom nacionalnom modelu

Zaključeno je da eliminacija karcinoma grlića materice treba da postane mjerljiv i dugoročno održiv nacionalni zdravstveni cilj. Predloženi model zasniva se na pet međusobno povezanih stubova: HPV imunizaciji, organizovanom skriningu, pravovremenoj dijagnostici, multidisciplinarnom liječenju i jedinstvenom sistemu podataka i upravljanja.

Posebno je naglašena potreba da se povežu registri imunizacije i skrininga sa laboratorijskom dijagnostikom, patologijom, onkologijom i registrom raka, kako bi se mogao pratiti cjelokupan put žene i redovno izvještavati o ostvarenim rezultatima. U tom okviru predloženi su usvajanje Nacionalne deklaracije za eliminaciju karcinoma grlića materice, formiranje međusektorskog tijela i izrada akcionog plana sa jasno definisanim odgovornostima, pokazateljima i rokovima.

Od vakcinacije do izlječenja – nijedna žena ne smije biti izgubljena u sistemu.

Simpozijum je zaključen porukom da je eliminacija karcinoma grlića materice dostižna ukoliko prevencija, skrining, dijagnostika i liječenje funkcionišu kao jedan koordinisan sistem, uz aktivnu podršku Ministarstva zdravlja, Instituta za javno zdravlje, Kliničkog centra Crne Gore, domova zdravlja, stručnih udruženja, akademske zajednice, medija i građana.